

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОСУДДЯ

FEATURES OF THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE ELECTRONIC JUSTICE SYSTEM

Плесканка О.В., аспірант

*Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Стаття присвячена проблемам правового регулювання штучного інтелекту в системі електронного правосуддя. Підкреслено, що системи штучного інтелекту використовуються в таких країнах, як США, Сінгапур, Китай, Франція. Ця система використовується у вигляді «компаньйона» судді (ресурс, що допомагає судді у прийнятті рішення у справі); цифрового судді (системи, що заміщають суддю у прийнятті рішення у справі). Використання технологій штучного інтелекту в правовій сфері та юридичній практичній діяльності є важливим чинником розвитку правової системи, забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Інформаційні технології надзвичайно швидко змінюють наш світ. Широка доступність інформаційних технологій та можливості, які вони пропонують відкривають нові виклики. Саме тому застосування штучного інтелекту в системі електронного правосуддя є актуальною темою. Безумовно, електронне правосуддя має сприяти розвитку цифрового ринку, який є важливим завданням електронного урядування.

Проаналізовано процес використання переваг електронних систем у судовій системі США на сучасному етапі триває досить активно. Вже на початку 2000-х років у США почали виникати перші ідеї, які започаткували впровадження цифрових технологій у процес вирішення завдань правового характеру. За допомогою legal tech функціонує безліч допоміжних служб (оскарження постанов про адміністративні правопорушення, винесені за допомогою автофіксації порушень засобами автоматизованого контролю). Зазначені електронні системи можуть оцінити позитивний чи негативний шанс вирішення конкретної судової справи на основі даних, наведених у мережевому опитувальнику, і на підставі цього запропонувати низку послуг з надання інтересів у суді за відсоток від суми, що отримується при виграші справи.

Підкреслено, що штучний інтелект є важливим інструментом правової реформи, важливим засобом підвищення ефективності реалізації якісних правових змін у сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства. В Україні впровадження штучного інтелекту в правосуддя залишається проблемним питанням. Першим важливим кроком до цього є реальне впровадження електронного суду, який до цього часу не знайшов свого ефективного способу запровадження.

Ключові слова: штучний інтелект, електронне правосуддя, електронне урядування, електронна демократія, цифрова рівність.

The article is devoted to the problems of legal regulation of artificial intelligence in the electronic justice system. It is emphasized that artificial intelligence systems are used in such countries as the USA, Singapore, China, and France. This system is used as a «companion» of the judge (a resource that helps the judge in making a decision in the case); digital judge (systems replacing a judge in making a decision in a case). The use of artificial intelligence technologies in the legal field and legal practice is an important factor in the development of the legal system, ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen.

Information technologies are changing our world extremely fast. Wide availability of information technologies and the opportunities they offer open up new challenges. That is why the application of artificial intelligence in the electronic justice system is a topical topic. Undoubtedly, e-justice should contribute to the development of the digital market, which is an important task of e-government.

The process of using the advantages of electronic systems in the US judicial system at the current stage is quite active. Already in the early 2000s, the first ideas that initiated the introduction of digital technologies into the process of solving legal problems began to emerge in the USA. With the help of legal tech, many auxiliary services function (appeals of decisions on administrative offenses issued with the help of auto-fixing of violations by means of automated control). These electronic systems can evaluate the positive or negative chance of solving a specific court case based on the data provided in the network questionnaire, and on the basis of this, offer a number of services for providing interests in court for a percentage of the amount received when the case is won.

It is emphasized that artificial intelligence is an important tool of legal reform, an important means of increasing the effectiveness of the implementation of qualitative legal changes in the modern conditions of the development of the information society. In Ukraine, the implementation of artificial intelligence in justice remains a problematic issue. The first important step towards this is the real implementation of the electronic court, which has not yet found its effective way of implementation.

Key words: artificial intelligence, electronic justice, electronic governance, electronic democracy, digital equality.

Постановка проблеми. Інформаційні технології надзвичайно швидко змінюють наш світ. Широка доступність інформаційних технологій та можливості, які вони пропонують відкривають нові виклики. Саме тому застосування штучного інтелекту в системі електронного правосуддя є актуальною темою. Безумовно, електронне правосуддя має сприяти розвитку цифрового ринку, який є важливим завданням електронного урядування.

Аналіз дослідження проблеми. Практичні й теоретичні аспекти використання штучного інтелекту в системі електронного правосуддя були предметом дослідження таких українських науковців, як О. Баранова, М. Стефанчука, Є. Харитоновна, О. Харитонові. В свою чергу, ці ж питання більш детально висвітлюються у працях іноземних вчених, а саме, Н. Бострома, Т. Вандера, К. Уейкфілла, М. Таддео, Л. Пері та ін а.

Мета статті: визначення особливостей застосування штучного інтелекту в системі електронного правосуддя, а також аналіз перспектив розвитку штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. У 2020 році раптове закриття судів і громадської служби через COVID-19 виявили вразливість систем правосуддя. Пандемія спричинила безпрецедентний розвиток електронних послуг. Проте, слід зауважити, що цифровізація також несе ризики порушення конфіденційності. Окрім того слід говорити про «цифровий розрив» між тими, хто має і не має доступ до Інтернету.

Етичними передумовами застосування штучного інтелекту є те, що у 2018 році Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи прийняла вагомий міжнародний акт – Етичну хартію з використання штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі (European

ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment) [1]. У Хартії передбачено принципи, якими можуть керуватися політики, законодавці та фахівці в галузі правосуддя, коли вони стикаються зі швидким розвитком штучного інтелекту в національних судових процесах. У хартії зазначено, що застосування штучного інтелекту у сфері правосуддя може сприяти підвищенню ефективності та якості та має впроваджуватися у відповідальний спосіб, який відповідає основним правам, гарантованим, зокрема, Європейською конвенцією про права людини і Конвенція Ради Європи про захист персональних даних. У Хартії визначено основні принципи, яких слід дотримуватися у сфері штучного інтелекту та правосуддя:

- принцип поваги основних прав: забезпечення сумісності розробки та впровадження інструментів і послуг штучного інтелекту з основними правами;

- принцип недискримінації: спеціальне запобігання розвитку або посиленню будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб;

- принцип якості та безпеки: щодо обробки судових рішень і даних, використовуючи сертифіковані джерела та нематеріальні дані з моделями, розробленими в міжdisciplinary манері, у безпечному технологічному середовищі;

- принцип прозорості, неупередженості та справедливості: зробити методи обробки даних доступними та зрозумілими, дозволити зовнішній аудит;

- принцип «під контролем користувача»: виключає директивний підхід і гарантує, що користувачі є поінформованими учасниками та контролюють свій вибір [1].

Відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р, штучний інтелект – це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань; галузь штучного інтелекту - напрям діяльності у сфері інформаційних технологій, який забезпечує створення, упровадження та використання технологій штучного інтелекту [2].

Одним з напрямів використання штучного інтелекту в процесі проведення правової реформи є цифровізація, або діджиталізація (від англ. digitalization – перехід на цифрові технології, перетворення будь-якої інформації або інформаційних процесів у цифровий формат), правової інформації. На думку Ю. В. Бауліна та В. Я. Тація, широкий пласт наукових проблем лежить у площині діджиталізації правової системи в Україні. Вочевидь в умовах реформування вітчизняного законодавства діджиталізація трьох кодексів про відповідальність за публічні правопорушення (Кримінального кодексу, Кодексу про проступки, Кодексу про адміністративні порушення) є лише частиною загальнодержавної програми діджиталізації всієї правової системи. Водночас метою діджиталізації кодексів є допомога, перш за все, суб'єктам право- застосування (детективу, слідчому, прокуророві, судді, захиснику, офіцеру пробації, працівнику колонії та виконавчій служби тощо) ухвалювати рішення під час вирішення тієї чи іншої проблеми за допомогою штучного інтелекту. Передумовою цього є побудова кодексів на єдиній методологічній основі, що містить: єдину структуру (наприклад, книги, розділи, підрозділи, статті, пункти, підпункти), термінологію, типізацію (класифікацію) правопорушень та їх правових наслідків, уніфікацію різних реєстрів та інших матеріалів у всіх випадках, де це можливо, тощо [3, с. 28]. Завдяки

діджиталізації досягається систематизація всієї необхідної правової інформації (законів, міжнародних та європейських актів, національної та іноземної практики, наукових досягнень, стану правопорядку тощо), її обробка та аналіз для розв'язання поставленої проблеми, рекомендації щодо можливих рішень із прогнозом тих наслідків, до яких спонукає кожне запропоноване рішення, моніторинг виконання ухваленого рішення та корегування з урахуванням наслідків його виконання тощо. Діджиталізація відкриває широкі можливості для створення автоматизованих робочих місць для слідчих, прокурорів, адвокатів.

У контексті нашого дослідження розглянемо детальніше досвід зарубіжних країн в сфері проблем правове регулювання штучного інтелекту в системі електронного правосуддя.

Процес використання переваг електронних систем у судовій системі США на сучасному етапі триває досить активно. Вже на початку 2000-х років у США почали виникати перші ідеї, які започаткували впровадження цифрових технологій у процес вирішення завдань правового характеру. Компаніями Rocket Lawyer та Legal Zoom були розроблені та впроваджені технології «legal tech», що надають собою послуги освіти мобільних документів, смарт-контрактів та юридичних консультацій [4, с. 6].

За допомогою legal tech функціонує безліч допоміжних служб (оскарження постанов про адміністративні правопорушення, винесені за допомогою автофіксації порушень засобами автоматизованого контролю). Зазначені електронні системи можуть оцінити позитивний чи негативний шанс вирішення конкретної судової справи на основі даних, наведених у мережевому опитувальнику, і на підставі цього запропонувати низку послуг з надання інтересів у суді за відсоток від суми, що отримується при вираші справи.

В американській судовій системі набула поширення цифрова технологія, яка відома під найменуванням «прогностичне правосуддя». Вирішуючи кримінальну справу по суті, суддя перед винесенням вироку зобов'язаний внести дані до спеціальної програми (заповнити чек-лист даними про підсудного). Алгоритм спрогнозує відсоток ймовірності того, що людина сховається від правосуддя та визначить обрання необхідного запобіжного заходу.

Ще одна інтелектуальна розробка має основну функцію прогнозування підсумкового рішення Верховного суду США. Програма спроможна проаналізувати не лише весь перелік рішень Верховного суду з 1952 року, а й глумачення до них. Творці розробили алгоритм, при якому дані про вирішену справу вносяться до інформаційної бази за двома параметрами, що дозволяє передбачати 69,7% рішень вищого судового органу США, а також точно спрогнозувати 70,9% підсумків голосувань верховних суддів за окремо взятій рік.

Ще однією системою, розробленою американськими дослідниками, є програма DARE, яка розпізнає помилкові свідчення людини в судовому засіданні. Для її застосування штучний інтелект навчали за допомогою відеоматеріалів із 121 судового процесу. Система забезпечує відстеження візуальних змін виразу обличчя, зміни звуку голосу та мови людини. Результативність роботи DARE з розпізнавання обману становила 92%.

У цьому випадку простежується чітка взаємодія між інформаційними технологіями та психологією, що часто може допомогти розкрити злочин. Проте, різноманітність реакцій людської психіки не може бути повністю враховано при проведенні таких досліджень.

Вважаємо, що вищезазначена система, а також аналогічні їй програми повинні використовуватися з високим ступенем контролю. Основна роль таких програм має полягати у допомозі користувачеві в прийнятті того чи іншого рішення, виборі найбільш ефективної стратегії дій в рамках конкретного судового процесу.

У Великобританії у 2013 році Урядом була представлена програма реформування системи кримінального правосуддя під назвою Swift and Sure Justice (правосуддя швидке і невідворотне). Дослідники дійшли висновку, що у разі віддаленої участі в засіданні суду в режимі телеконференції, у тому числі в перехресних допитах, потерпілі від сексуальних злочинів краще згадують події, що трапляються, оскільки вони уникають психологічних травм, які викликані особистою зустріччю з підозрюваним.

Перший «віртуальний суд» відбувся у світовому суді Бірмінгема. В даний час у судах Великобританії активно модернізується обладнання, впроваджується спеціальне програмне забезпечення.

Крім того, у Великій Британії використовується цифрова система, в якій штучний інтелект може прогнозувати рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Принципи його роботи ґрунтуються на аналізі 584 постанов, які були винесені Страсбурзьким судом за скаргами на катування, приниження особистої гідності людини та громадянина/підданого, події, пов'язані з обмеженням основних прав та свобод тощо. Технології машинного

навчання дозволяють визначати результат судових справ у 79% випадків [5].

Висновки. Системи штучного інтелекту використовуються в таких країнах, як США, Сінгапур, Китай, Франція. Ця система використовується у вигляді «компаньйона» судді (ресурс, що допомагає судді у прийнятті рішення у справі); цифрового судді (системи, що заміщають суддю у прийнятті рішення у справі). Отже, використання технологій штучного інтелекту в правовій сфері та юридичній практичній діяльності є важливим чинником розвитку правової системи, забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Штучний інтелект є важливим інструментом правової реформи, новітнім компонентом технології її здійснення, засобом підвищення ефективності реалізації якісних правових змін у сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства. Проте, в Україні впровадження штучного інтелекту в правосуддя залишається проблемним питанням. Першим важливим кроком до цього є реальне впровадження електронного суду, який до цього часу не знайшов свого ефективного способу запровадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. URL: <https://www.coe.int/en/web/sepej/sepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>
2. Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80>
3. Баулін Ю., Тацій В. Завдання вітчизняної кримінально-правової науки в умовах реформування кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 17–31.
4. Martin Fries. Man versus Machine: Using Legal Tech to Optimize the Rule of Law. – Rochester, NY: Social Science Research Network, 2016-09-24. No. ID 2842726. P. 6.
5. Veith C. et al. How Legal Technology will change the business of law (англ.) (pdf). Boston Consulting Group, Bucerius Law School (2016)